

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора медичних наук, професора кафедри дитячої терапевтичної
стоматології та профілактики стоматологічних захворювань

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

Біденко Наталії Василівни

на дисертаційну роботу Пинди Мар'яни Ярославівни

**"Особливості перебігу і профілактики карієсу зубів у дітей
дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді",**

подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 41.563.01

при Державній установі «Інститут стоматології НАМН України»

на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук

за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія

Актуальність теми дисертації.

Висока стоматологічна захворюваність дітей на сьогодні залишається суттєвою проблемою охорони здоров'я, вимагаючи значних соціально-економічних витрат. За сучасних умов раннє виникнення патологічних процесів в твердих тканинах зубів і тканинах пародонта являє собою не лише суто медичну проблему, але й відображає зокрема негативні тенденції у стані техногенного навантаження довкілля. Водночас, можливо, саме недостатня вивченість ролі екологічних чинників у розвитку основних стоматологічних захворювань, особливо у поєднанні з такими визнаними карієсогенними чинниками, як гіпофтороз, недостатня гігієна порожнини рота, є причиною невисокої ефективності застосовуваних програм стоматологічної профілактики.

Найбільш чутливим періодом для виникнення раннього карієсу постійних зубів є період початку формування постійного прикусу, коли

недостатня зрілість тканин зубів, що прорізуються, робить їх надзвичайно вразливими до дії карієсогенних чинників. Водночас низький рівень зацвітання незрілої емалі забезпечує можливість активного перебігу в ній обмінних процесів і швидкого дозрівання та мінералізації при створенні для цього сприятливих умов шляхом здійснення певної профілактичної програми. Отже, науково обґрунтовані профілактичні заходи саме в цей період розвитку дитини здатні забезпечити контроль над раннім карієсом постійних зубів.

У зв'язку з вищезазначеним, тему для дослідження, обрану дисертантом М.Я.Пиндою та її науковим керівником, доктором медичних наук професором Т.П.Терешиною, слід, безумовно, визнати актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Представлена на розгляд дисертація М.Я.Пинди є фрагментом науково-дослідної роботи ДУ «Інститут стоматології НАМН України» «Удосконалити профілактику та лікування стоматологічних захворювань у пацієнтів із захворюваннями шлунково-кишкового тракту та ендокринною патологією» (№ державної реєстрації 0110U000271).

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження.

Автором роботи вперше на підставі моніторингу складу питної води з різних джерел м. Тернополя зроблено висновок про присутність низки чинників, здатних вплинути на структуру емалі постійних зубів, що формуються (с. 50). На підставі вивчення вмісту макро- і мікроелементів у волоссі при високій інтенсивності карієсу доведено, що протягом свого життя діти відчувають антропогенне навантаження, нераціонально харчуються і вживають недостатньо мінералізовану воду (с. 61). Автором встановлено, що діти з найвищою інтенсивністю карієсу, які мешкають в умовах низького вмісту фториду в питній воді, мають певні вади харчування (с.76). Отримані

дані лягли в основу розробки комплексу карієспрофілактичних заходів, адаптованого до віку дитини та регіональних геохімічних факторів, який має забезпечувати карієсінгібуючу, остеостимулюючу та адаптогенну дію, а також енергетичну підтримку в організмі процесів дезінтоксикації (с. 82).

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

Сукупність представлених у дисертації даних поглиблює сучасні уявлення про формування карієсогенної ситуації в порожнині рота дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді на тлі техногенного навантаження. Проаналізовано комплексний вплив низки загальних і місцевих карієсогенних чинників - таких, як низький вміст фториду в питній воді, нераціональне харчування, чинники антропогенного навантаження, недостатній рівень гігієнічного догляду за порожниною рота – на розвиток карієсу постійних зубів у ранні періоди їх розвитку.

Результати дослідження різних ланок етіопатогенезу карієсу зубів у даного контингенту дітей стали підґрунтям для розробки адаптованого до віку дитини та регіональних геохімічних факторів комплексу профілактичних заходів, ефективність якого була доведена в роботі. Практичне значення запропонованого профілактичного комплексу набуває певної ваги ще й з огляду на зростання актуальності саме регіональних програм стоматологічної профілактики за відсутності можливості фінансування програм державного рівня.

Результати дисертаційного дослідження М.Я.Пинди впроваджені в клінічну практику дитячих стоматологів, зокрема в лікувально-профілактичну роботу відділу епідеміології та профілактики основних стоматологічних захворювань дитячої стоматології та ортодонтії ДУ «Інститут стоматології НАМН України», КУ «Тернопільська міська стоматологічна поліклініка». Результати дослідження також впроваджені в навчальний процес кафедри дитячої стоматології ДВНЗ «Тернопільський

державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського» і кафедри стоматології дитячого віку Одеського національного медичного університету.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Мета дослідження, поставлена перед собою автором дисертації, реалізована завдяки виконанню низки завдань. Сформульовані завдання в повному об'ємі відображають напрямок дослідження для досягнення поставленої мети.

В ході виконання роботи здійснювався комплекс токсико-гігієнічних, клінічних, біохімічних досліджень. Токсико-гігієнічні дослідження включали вивчення складу питної води в регіоні проживання обстежуваних дітей, а також мікроелементарного складу волосся. Питна вода досліджувалась згідно з Державними стандартами України. Рентгено-флюоресцентний аналіз мікро- і макроелементарного складу волосся було здійснено згідно з методикою, атестованою Українським державним комітетом стандартизації, метрології та сертифікації. У клінічних дослідженнях взяли участь 178 дітей віком 6 років, 50 з них було розподілено на групи залежно від застосованих лікувально-профілактичних методів. Застосовані автором клінічні та лабораторні дослідження є сучасними і дозволяють коректно оцінити стан порожнини рота обстежених, включаючи біохімічні показники ротової рідини, та його зміни в процесі здійснення профілактичних заходів.

Сформульовані автором висновки в цілому відповідають меті та завданням дослідження і є логічним підсумком всієї дисертаційної роботи, виконаної на достатньому методичному рівні. Методики дослідження, представлені в роботі, можуть бути відтворені і повністю корелюють з метою та завданнями дослідження. Результати дисертаційного дослідження носять об'єктивний характер і мають певний елемент новизни.

Практичні рекомендації науково обґрунтовані, одержані на кількісно та якісно репрезентативному матеріалі, можуть бути використані в клінічній практиці. Статистичний аналіз одержаного матеріалу проведений на достатньому методичному рівні за допомогою ліцензованого програмного забезпечення.

Повнота викладання матеріалів дисертації в опублікованих роботах і авторефераті.

Дані дисертаційного дослідження М.Я.Пинди представлені в 9 публікаціях, в тому числі – в 4 статтях, опублікованих у спеціалізованих фахових виданнях України, в 1 статті в науково-періодичному журналі республіки Білорусь, в 1 статті в журналі, а також в 3 тезах доповідей в матеріалах наукових конгресів і конференцій.

Об'єм публікацій та повнота викладу матеріалів дисертації в статтях автора відповідає вимогам щодо процедури здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук в Україні.

В авторефераті дисертації знайшли відображення найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження. Його зміст та форма відповідають вимогам ДАК України.

Структура і зміст дисертації.

Дисертація М.Я.Пинди викладена українською мовою на 152 сторінках принтерного тексту формату А4, складається із вступу, огляду літератури, розділів: “Матеріали, об’єкти і методи дослідження”, “Характеристика геохімічних показників м. Тернопіль”, “Поширеність і інтенсивність карієсу у 6-річних дітей, які мешкають в зоні дефіциту фтору в питній воді”, “Клінічна ефективність медикаментозної профілактики карієсу у 6-річних дітей, які мешкають в умовах дефіциту фтору в питній воді й антропогенного навантаження”, “Аналіз і узагальнення отриманих результатів”, висновків,

практичних рекомендацій та списку використаної літератури.

Текст дисертації ілюстровано 4 рисунками і 24 таблицями. Список літератури включає 392 джерела, із яких 165 написано латиницею.

Вступ дисертації містить матеріали, що обґрунтовують актуальність теми, мету та завдання наукового дослідження. В чіткій, лаконічній формі автор визначає об'єкт, предмет, основні методи дослідження та зв'язок роботи з державними науковими програмами. Достатньо представлені наукова новизна та значення результатів для теоретичної і практичної медицини. Докладно викладений особистий внесок дисертанта, перелік публікацій за темою роботи і характер апробації результатів.

Огляд літератури складається з чотирьох підрозділів, присвячених поширеності карієсу зубів, його етіології і патогенезу, факторам ризику розвитку даного захворювання у дітей і методам його профілактики. Автор обґрунтовує необхідність коректного проведення профілактики карієсу у дітей дошкільного віку, виходячи з наявної в наукових джерелах інформації стосовно його поширеності і особливостей розвитку. Проте варто зауважити, що автору доцільніше було б сконцентруватись на розвитку карієсу зубів саме у дітей обраної для досліджень вікової групи. Оскільки цього не було зроблено, інформація виявилась недостатньо чітко спрямованою саме на тему власних досліджень. Так, чимало уваги було приділено ранньому карієсу тимчасових зубів в той час, як це не є предметом дослідження в даній роботі і не пов'язане з ним прямо. Водночас значно більшої уваги заслуговувала б інформація стосовно раннього карієсу саме постійних зубів, що дійсно знаходиться у фокусі уваги власних досліджень автора. Представлена інформація не структурована чітко по різним періодам - як віковим, так і періодам прикусу, по різним підходам і групам методів стоматологічної профілактики. Саме тому заключення до огляду літератури не виглядає переконливою підставою до проведення досліджень автора, хоча

в цілому огляд літератури свідчить про достатній ступінь обізнаності автора про стан питань, пов'язаних з темою дисертації.

Розділ “Матеріали, об’єкти і методи дослідження” включає коротке обґрунтування методологічного підходу до проведених досліджень, загальну характеристику проведених досліджень, докладний опис використаних клінічних, клініко-лабораторних, біохімічних, статистичних методів дослідження, а також представлення основних компонентів комплексу карієспрофілактичних заходів у дітей. Розділ демонструє використання автором спектру сучасних та адекватних методів, що дозволяють досягнути поставленої мети роботи. Недоліками розділу слід вважати відсутність конкретних критеріїв включення дітей до обстеження та виключення з нього, інформації стосовно відповідності проведених досліджень сучасним морально-етичним нормам, принципам Гельсінської декларації про права людини, інформації стосовно групи здоров’я обстежених, а також надмірну деталізацію описання загальноприйнятих показників і присутність деяких неточностей та технічних помилок.

Власні дослідження представлені в матеріалах 3, 4 та 5 розділів дисертації. Токсикологічні, клінічні, клініко-лабораторні, біохімічні дослідження автора обґрунтовують вибір запропонованого методу профілактики карієсу зубів у обраного контингенту дітей. Всі дані дослідження знайшли відображення в публікаціях автора роботи, перелік яких подано в кінці кожного з розділів.

Третій розділ містить характеристику деяких геохімічних показників міста Тернопіль. В ньому представлені результати дослідження питної води з двох свердловин, а також результати рентгено-флюоресцентного аналізу волосся дитини 6 років з високою інтенсивністю карієсу. З’ясовано, що у питній воді м. Тернопіль знижений вміст фторидів, підвищений вміст нітритів і недостатня мінералізація. Результати дослідження вмісту макро- і мікроелементів у волоссі дитини свідчили про присутність дефіциту калію,

йоду, міді, селену, заліза, марганцю, хрому, хлору і підвищення кальцію, стронцію і свинцю. Розділ добре проілюстрований таблицями. Найбільш суттєві висновки по матеріалу досліджень даного розділу представлені в резюме. Отримані дані представляють безперечний інтерес, проте розділ викликає низку зауважень. Чимало визначених характеристик питної води видаються зайвими у даному дослідженні і не стосуються його суті. Не зовсім коректними є висновки про мікро- і макроелементарний склад волосся, тим більше про факт хронічної інтоксикації, спираючись на дослідження лише у однієї особи. Крім того, відсутня інформація про вміст у волоссі фторидів. Загальна інформація про вміст в тканинах організму і значення мікро- і макроелементів варто було подати в огляді літератури, а не в розділі з результатами власних досліджень.

В четвертому розділі автор представляє дані щодо поширеності та інтенсивності карієсу у 6-річних дітей, які мешкають в зоні дефіциту фториду в питній воді. Виявлено високі показники поширеності та інтенсивності карієсу у даного контингенту дітей, незадовільний стан індивідуального догляду за порожниною рота, кореляцію показників індексів гігієни і карієсу зубів, а також певний зв'язок інтенсивності карієсу зубів і характеру харчування дітей. Розділ проілюстрований численними таблицями і малюнками, що суттєво полегшують сприйняття інформації. Резюме в кінці розділу підводить короткий підсумок сказаному вище. Представлені в розділі результати досліджень не виходять за межі загальновідомих фактів стосовно чинників розвитку карієсу зубів, але підтверджують їх значимість також за умов гіпофторозу. Автору також варто було би вказати критерії відбору 30 дітей для аналізу показників ураження карієсом зубів, а також більш конкретно вказати, яким чином досліджувались особливості харчування.

П'ятий розділ дисертації містить результати оцінки клінічної ефективності медикаментозної профілактики карієсу 6-річних дітей, які мешкають в умовах дефіциту фтору в питній воді і антропогенного

навантаження. Призначення компонентів карієспрофілактичного комплексу певною мірою обґрунтовано попередніми дослідженнями, хоча деякий сумнів викликає доцільність місцевого призначення препарату «Остеовіт». Покращення біохімічних показників ротової рідини через 2 роки здійснення профілактичних заходів, а також значна редукція приросту інтенсивності карієсу довели ефективність запропонованого комплексу профілактики карієсу зубів у дітей даної вікової групи. Певним недоліком оцінки ефективності профілактичного комплексу є її визначення стосовно усіх зубів – як постійних, так і тимчасових, в той час, як більш доцільним було би визначення редукції приросту інтенсивності карієсу саме постійних зубів. Розділ проілюстрований клінічними прикладами і завершується резюме, що підводить короткий підсумок наведеним результатам дослідження.

Докладний аналіз результатів власних досліджень представлений в заключному розділі дисертації. Автор підсумовує отримані дані і підводить читача до обґрунтованих висновків.

Висновки дисертації ґрунтуються на матеріалах власних досліджень, логічно пов'язані з метою, завданнями і змістом роботи.

Завершує текст дисертації низка практичних рекомендацій.

Список літератури, яка використовувалась при написанні дисертації, представлений у алфавітному порядку, спочатку - 225 найменувань кирилицею, потім - 167 – латиницею.

Дисертація та автореферат написані українською мовою. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації, відображує основні положення, висновки та практичні рекомендації роботи у повному обсязі.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.

Ґрунтуючись на викладеному вище, вважаю за необхідне загалом позитивно оцінити представлену на розгляд дисертацію. Однак, слід звернути увагу дисертанта на деякі недоліки та дискусійні положення.

1. В огляді літератури недостатньо представлений аналіз та узагальнення наукової думки саме стосовно карієсу зубів у дітей 6 років з акцентом на карієс перших постійних зубів та методів, засобів і підходів до здійснення його профілактики.

2. Не вказані конкретно критерії включення дітей до дослідження та виключення з нього, так само, як і критерії добору обстежуваних для вивчення показників карієсу зубів та проведення профілактичних заходів.

3. Недостатньо повно обґрунтованим в тексті є обрання деяких складових комплексу профілактичних заходів.

4. Не зовсім коректними є висновки про мікро- і макроелементарний склад волосся, тим більше про факт хронічної інтоксикації, спираючись на дослідження лише у однієї особи.

Зазначені зауваження не є принциповими і не зменшують науково-практичну цінність дисертації.

При вивченні та аналізі роботи виникли наступні питання, на які хотілося б почути відповідь дисертанта:

1. Яка була група загального здоров'я обстежуваних дітей?
2. За рахунок яких зубів – тимчасових чи постійних – відбулась редукція приросту інтенсивності карієсу зубів в основній групі, дітям якої здійснювались запропоновані профілактичні заходи?
3. Який механізм карієспрофілактичної дії препарату «Остеовіт» при його місцевому застосуванні?
4. Чим зумовлений вибір зубних паст та інших компонентів, включених до запропонованого комплексу профілактичних заходів у досліджуваного контингенту дітей?

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Пинди Мар'яни Ярославівни на тему: «Особливості перебігу і профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку за умов дефіциту фтору в питній воді», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія, є закінченим науковим дослідженням, що містить нові, обґрунтовані результати, які сприяють підвищенню ефективності профілактики карієсу зубів у дітей дошкільного віку, що мешкають за умов недостатнього надходження фторидів з питною водою. За своєю актуальністю, метою і завданням дослідження, достовірністю і обґрунтованістю отриманих результатів, висновків, науковою новизною і практичним значенням дисертація Пинди М.Я. повністю відповідає пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор Пинда Мар'яна Ярославівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент,

доктор медичних наук, професор кафедри дитячої терапевтичної стоматології та профілактики стоматологічних захворювань Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, м. Київ

Н.В.Біденко

22 10 15